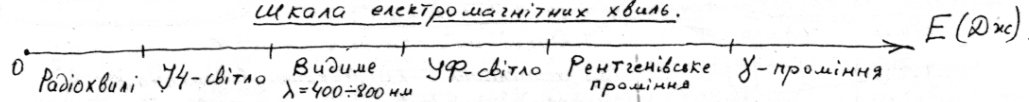

К-53 Оптика - наука про світло і його взаємодію з речовиною.

Світло має електромагнітну природу, при поширенні поводить себе, як електромагнітна хвиля, при випромінюванні і поглинанні, як частинка. Світло переносить енергію.
Цікала електромагнітних хвиль.

Геометрична оптика - вивчає закони поширення світла (розглядає хід променів і утворення зображень).

Промінь - це лінія, уздовж якої поширюється світлова енергія

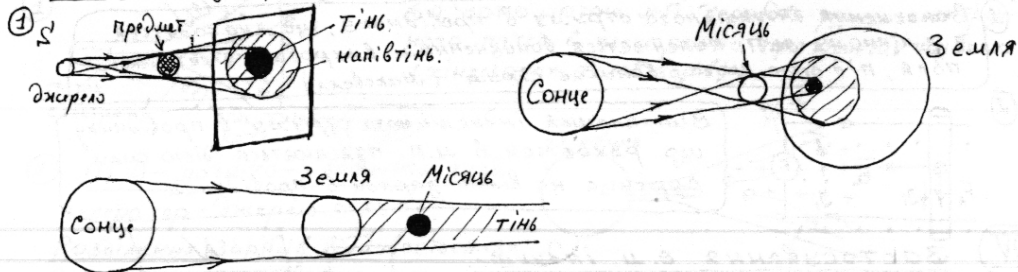
Джерела світла відрізняються по способу збудження атомів речовини:

1. Теплові (атоми збуджуються при стиканнях, за рахунок енергії теплового руху) - Сонце, зірки, спіраль лампи розжарення, свічка, вогнище, всі нагріті тіла.
2. Люмінесцентні (свічення т.т. при бомбардуванні їх електронами) - екрани електронно-променевих трубок; (свічення речовини під дією світла) - люмінесцентні фарби, газ, лампа денного світла; (свічення при деяких хімічних реакціях) - гнилі дерева, світлячки, глибоководні риби; (за рахунок енергії електричного поля) - газорозрядні лампи (тліючий розряд).

I з-н. поширення світла В однорідному прозорому середовищі світло поширюється прямолінійно, рівномірно.

З-н. не виконується при проходженні світла крізь малі отвори ($d \leq 800 \text{ нм}$)

Доказом є утворення тіні-1, сонячні-2 і місячні-3 затемнення.

Зкл. § 62, 63.

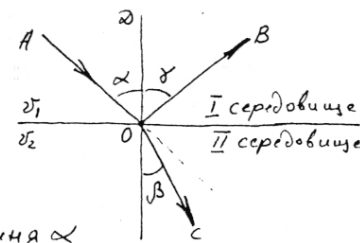
- 1 Відповісти на запитання § 62
- 2 Виконати Вправу 31, Вправу 32
- 3 Виконати Завдання 15, виготовити "камеру-обскура".
- 4 Навести приклади природних джерел світла... штучних джерел світла...
- 5 Тінь... Напівтінь...

К-54 На межі двох середовищ світло розділяється, частково відбивається і частково проходить у друге середовище - заломлюється.

I з-н відбивання світла:

1. $(\alpha = \gamma)$ - кут падіння дорівнює куту відбивання γ

2. Промінь падаючий (AO), промінь відбитий (OB) і $\perp$ в точці падіння (OD) лежать в одній площині.

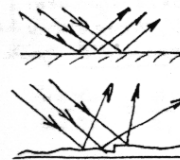
III з-н заломлення світла:

1. $(\frac{\sin \alpha}{\sin \beta} = n)$ Відношення синуса кута падіння α до синуса кута заломлення β величина стала для двох даних середовищ.

$(n = \frac{v_1}{v_2})$ - відносний показник заломлення світла v_1, v_2 - швидкості світла в середовищах.

2. ...

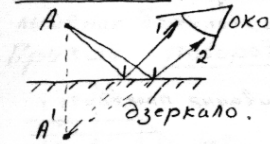
II Відбивання світла.

1. Дзеркальне (напрямлене) (виконується з-н відбивання) падаючий паралельний пучок світла після відбивання залишається паралельним. Дзеркальні поверхні гладкі (нерівності поверхні $< \lambda$ світла)

2. Дифузне (розсіяне) (з-н відбивання не виконується) падаючий паралельний пучок променів після відбивання розсіюється. Матові (розсіюють) поверхні - шорстки (нерівності $> \lambda$ світла). Завдяки дифузному відбиванню ми бачимо оточуючі предмети!

Плоске дзеркало дає зображення: 1) симетричне відносно площини дзеркала 2) уявне 3) рівне предмету.

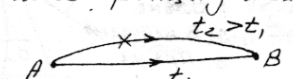

$T.A$ - предмет - точка з якої виходять промені
 $T.A'$ - зображення - точка перетину променів після відбивання у дзеркалі (якщо перетинаються не промені, а їх уявні продовження назад, то зображення уявне).

В очі закладено з-н прямолінійного поширення світла - оку здається, що промені 1; 2 вийшли з $T.A'$ - ця точка і є уявне зображення точки A.

В основу геометричної оптики (ГО) можна покласти принцип Ферма (фр. XVII ст.): світло поширюється по такій траєкторії, час проходження якої мінімальний. На основі цього принципу можна отримати всі закони поширення світла.

I з-н. прямолінійного поширення

В різних середовищах швидкість світла різна, найбільша у вакуумі $c = 300000 \frac{\text{км}}{\text{с}}$ у повітря $\approx c$ $(n = \frac{c}{v})$ n - абсолютний показник заломлення (з таблиць)

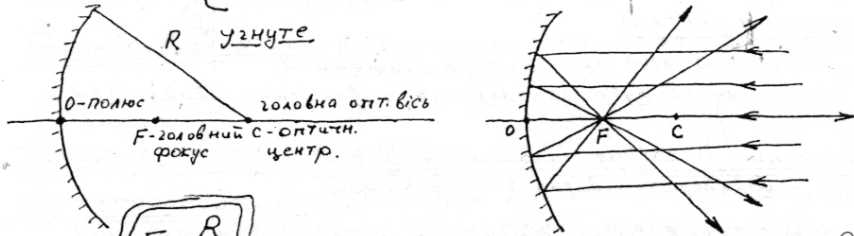
Зкл. § 64, 65, 66, 67. 1 Відповісти на питання § 64.

- 2 Виконати Вправу 33, Вправу 34, Вправу 35.
- 3 Періскоп ... (опт. схема) ... 4 кути падіння, відбивання, заломлення вимірюють від $\perp$ в т. падіння 5 вивести з-н відбивання світла на основі принципу Ферма ...! 6 λ (лямбда) - довжина хвилі видимого світла $\lambda = 400-800 \text{ нм}$. 7 Як ми бачимо тіла, що не випромінюють світло.

K-55 Сферичне дзеркало дає зображення предмета:

- Дійсне (якщо перетинаються відбиті промені) або уявне (якщо перетинаються продовження променів за дзеркалом). Дійсне зображення можна багати на екрані.
- Збільшене, зменшене або рівне. 3. Пряме або обернене.

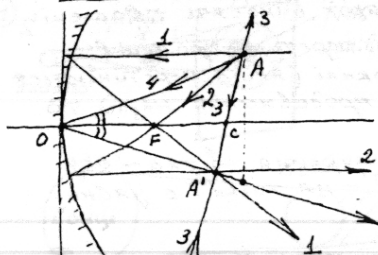
Сферичне дзеркало $\left\{ \begin{array}{l} \text{Увага! } F > 0 \text{ (дійсний фокус - точка в якій перетинаються} \\ \text{промені, що падають на дзеркало паралельним пучком).} \\ \text{опукле } F < 0 \text{ (уявний фокус - перетинаються продовження} \\ \text{променів).} \end{array} \right.$

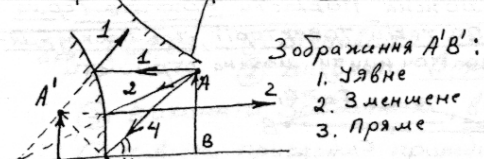
$F = \frac{R}{2}$ - F - головний фокус - точка через яку проходять промені, що падають на дзеркало || головній оптичній вісі, після відбиття від дзеркала. (F - є точним тільки для параксіальних променів - променів, що падають близько до головної оптичної вісі).

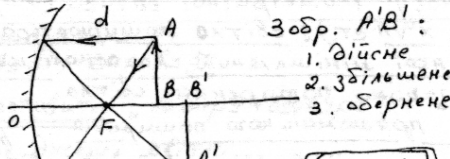
Хід деяких променів і побудова зображень.

- A' - зображення т. А.
- 11 - падає || ос, після відбиття проходить через F.
  - 22 - падає через F, після відбиття йде || ос.
  - 33 - падає через C ($\perp$ дзеркалу), після відбиття йде через C.
  - 44 - падає в т.О, відбитий промінь будують за законом відбиття $\alpha = \gamma$.

- Зображення $A'B'$:
1. Уявне
  2. Збільшене
  3. Пряме

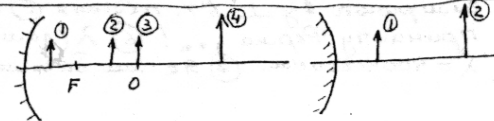
- Зобр. $A'B'$:
1. Дійсне
  2. Збільшене
  3. Обернене.

$\frac{1}{F} = \frac{1}{d} + \frac{1}{f}$ - формула дзеркала

$\Gamma = \frac{f}{d}$ - збільшення

F - фокусна відстань [см] d - відстань від предмета до дзеркала, f - відстань від дзеркала до зображення $f > 0$ (зобр дійсне) $f < 0$ (зобр. уявне).

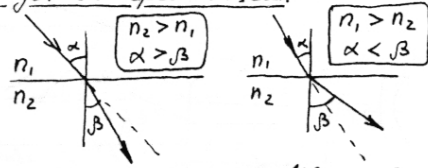
Ландсберг т.3. 1) Довести $F = \frac{R}{2}$.
2) Побудувати зображення стрілок на окремих малюнках.

K-56 3-н заломлення світла - $\frac{\sin \alpha}{\sin \beta} = n = \frac{n_2}{n_1} = \frac{v_1}{v_2}$

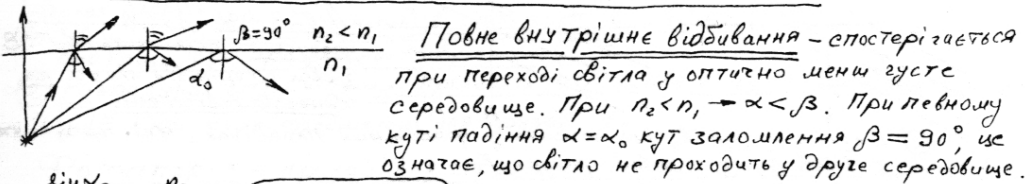
$n = \frac{n_2}{n_1}$ - відносний показник заломлення
 $n_1 = \frac{c}{v_1}, n_2 = \frac{c}{v_2}$ - абсолютні показники заломлення (показник заломлення відносно вакууму) (з таблиць)

Середовище з більшим показником заломлення називають більш оптично густим середовищем.

При переході світла в більш оптично густе середовище промінь „ломиться“ до перпендикуляра.

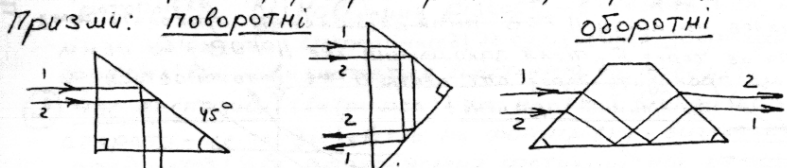
n не залежить від α і β залежить від T, ρ , механічної напруги, λ (колір світла).

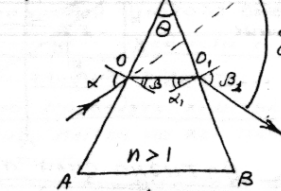
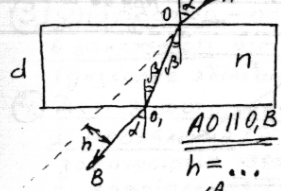
Повне внутрішнє відбивання - спостерігається при переході світла у оптично менш густе середовище. При $n_2 < n_1, \alpha < \beta$. При певному куті падіння $\alpha = \alpha_0$ кут заломлення $\beta = 90^\circ$, це означає, що світло не проходить у друге середовище.

$\frac{\sin \alpha_0}{\sin 90^\circ} = \frac{n_2}{n_1} \Rightarrow \alpha_0 = \arcsin \frac{n_2}{n_1}$ - α_0 - граничний кут повного внутрішнього відбивання. При $\alpha \geq \alpha_0$ світло у II середовище не проходить (тільки відбивається, без втрат).

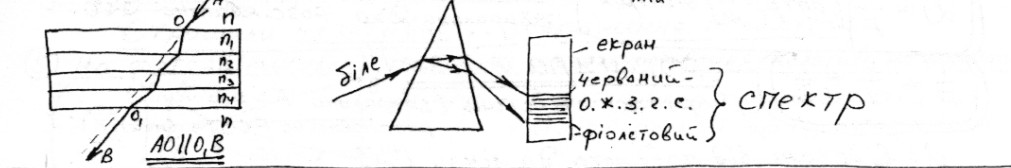
вода ($n=1,33$) - повітря ($n \approx 1$) $\alpha_0 = 48^\circ$ скло ($n=1,5$) - повітря $\alpha_0 = 42^\circ$
 Повне відбивання: в техніці: поворотні і оборотні призми, гнучкі волоконні світловоди; в природі: яскравий блиск краплин роси, сніжинки, льодяних бурлинок, прозорих кристалів; міражі.

Призми: поворотні, оборотні
 плоскостепенна пластинка, тригранна призма (скло, кварц).

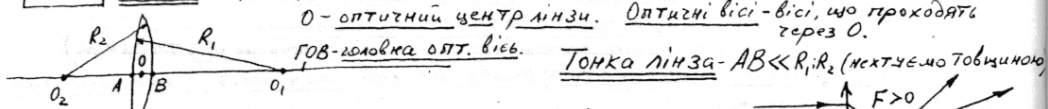

θ - заломлюючий кут призми
 AC і CB - заломлюючі грані призми
 АВ - основа призми
 β - кут відхилення променів
 $\delta_{ти}$ - при 00, || АВ.
 $\delta_{ти} = \dots$

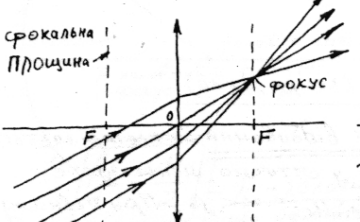
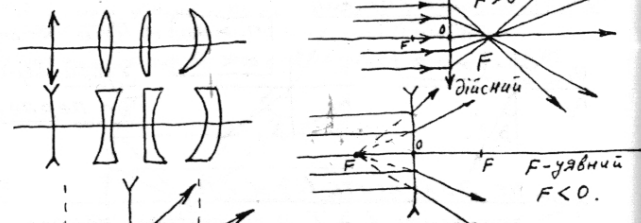

- 8 клас § 67
 Ландсберг
- 1) Відповісти на запитання 5
  - 2) Виконати вправа 36
  - 3) Міраж... його пояснення...
  - 4) $h = \dots, \delta_{ти} = \dots$
  - 5) Дисперсія світла...

К-57 Лінза - прозоре тіло, обмежене двома сферичними поверхнями.

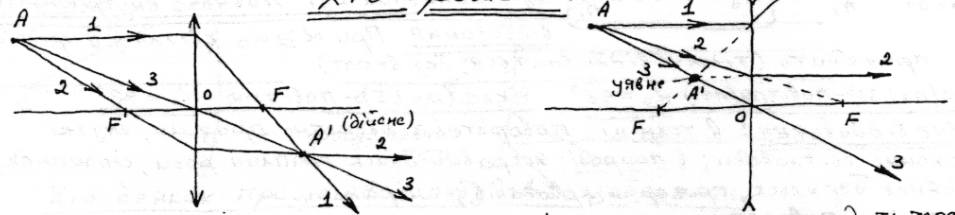
Збиральні ($D > 0, F > 0$ - дійсний)
Лінзи
Розсіювальні ($D < 0, F < 0$ - уявний)

Лінза має: 1) Два головні фокуси F , що лежать на ГОВ, з двох сторін від лінзи на однаковій відстані.

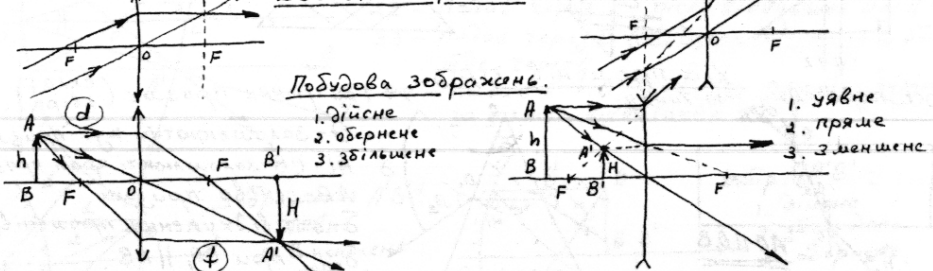
2) Безліг фокусів, що лежать у фокальних площинах, які проходять $\perp$ ГОВ через головні фокуси F .

Хід променів:

- 11 - промінь падає на лінзу $\parallel$ ГОВ, після заломлення проходить через F
- 22 - промінь падає через F , після заломлення іде $\parallel$ ГОВ.
- ! 33 - промінь, що проходить через оптич. центр O не заломлюється.

Довільний промінь!

$D = \frac{1}{F}$ [оптр = $\frac{1}{m}$] діоптрія

Оптична сила лінзи
збиральна $D > 0$ розсіювальна $D < 0$

$\frac{1}{F} = \frac{1}{d} + \frac{1}{f}$ - формула лінзи!!!
 F - фокусна відстань (збиральна $F > 0$ (дійсний), розсіювальна $F < 0$ (уявний)).

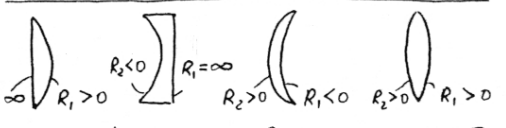
d - відстань від предмета до лінзи [м]
 f - відстань від лінзи до зображення ($f > 0$ дійсне зобр.; $f < 0$ зобр. уявне).

$\Gamma = \frac{H}{h} = \frac{f}{d}$ - збільшення лінзи

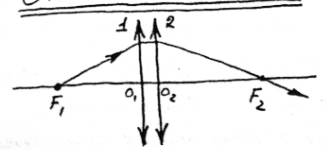
Як 6626970 1 Відповіді на запитання 88 2 Виконати Вправа 37 Вправа 38 !!!

К-58 $D = \frac{1}{F} = (n-1) \left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} \right)$ - оптична сила лінзи, тобто її фокусна відстань визначається:

- 1) Кривизною її поверхонь (R_1, R_2)
  - 2) Відносним показником заломлення матеріалу лінзи - $n = \frac{n_{лінзи}}{n_{середов.}}$
- $R > 0$ - якщо поверхня опукла
 $R < 0$ - якщо поверхня угнута

Оптична система - сукупність дзеркал, лінз, призми... для отримання зображень

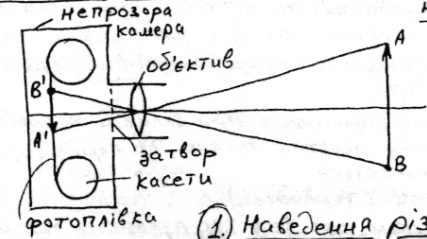

$D_{сист.} = D_1 + D_2 + \dots$
 $\frac{1}{F_{сист.}} = \frac{1}{F_1} + \frac{1}{F_2} + \dots$

Табку
для системи лінз, дзеркал розташованих впритул.

- 1) Для побудови зображень в оптич. системі будують хід променів через систему, без проміжних зображень.
- 2) Розрахунок оптич. системи проводять через проміжні зображення (зображ. у 1-ї лінзи, стає предметом для другої і т.д.).

Фотоапарат - прилад для отримання дійсних зображень предметів на світлочутливій плівці або пластинці.

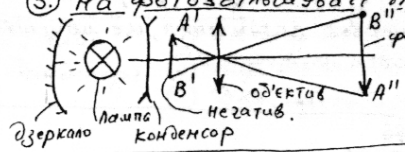

Найчастіше предмет знаходиться на $d \gg F$ ($F_{об} = 3-6$ см), тому зображення виникає практично за фокусом $f \approx F$.

- 1) Наведення різкості - відбувається переміщенням лінзи об'єктива вперед-назад, до суміщення зображення з площинною фотоплівкою - визначається відстанню до предмета.
- 2) Час експозиції (втримка) - час на який відкривається затвор фотоапарата - це час дії світла на фотоплівку - визначається яскравістю предмета (для проходження фотохімічної реакції у фотоплівці необхідна строго визначена для кожної плівки кількість світлової енергії)
- 3) Діафрагма - обмежувач діаметра отвору об'єктива - встановлюється в залежності від яскравості предмета і його просторових розмірів. (дозволяє збільшити глибину різкості...)
- 4) Далі з фотоплівкою проводять хімічні реакції:
  - 1. Проявлення (ділянки плівки на які попало світло торніють, інші залишаються прозорими)
  - 2. Закріплення (щоб плівка перестала реагувати на світло).

Отримали негативне... зображення предмета!!

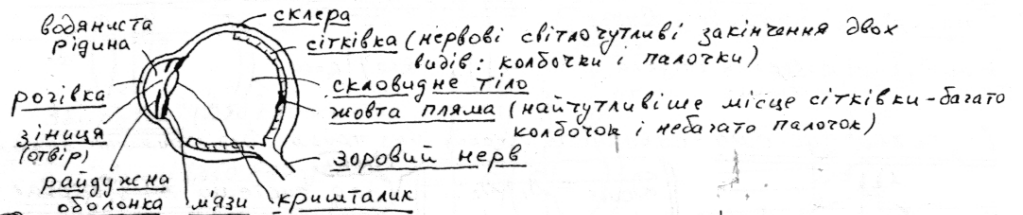
- 5) На фотозбільшувачі проводять фотографування негатива на фотоапараті. З фотоапаратом проводять ті самі хімічні реакції що і з фотоплівкою.

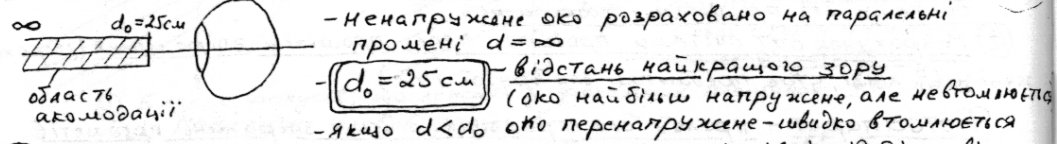
Отримали фотографію!

Як 672 1 Відповіді на запитання 8 2 Виконати Вправа 39 Завдання 16 Вправа 40 Ландсберг 3 Глибина різкості... Негативне зображення...

K-59 Око - дає дійсне, зменшене, обернене зображення предметів на сітківці, має кулясту форму $D \approx 2,5$ см.

I Розівка ока разом із кришталіком утворюють лінзу ока, напруженням м'язів міняють кривизну кришталіка, що змінює фокусну відстань ока.
Акомодація - наведення ока на різкість, пов'язане з дією м'язів кришталіка (напруження ока). Зображення предмета попадає на сітківку

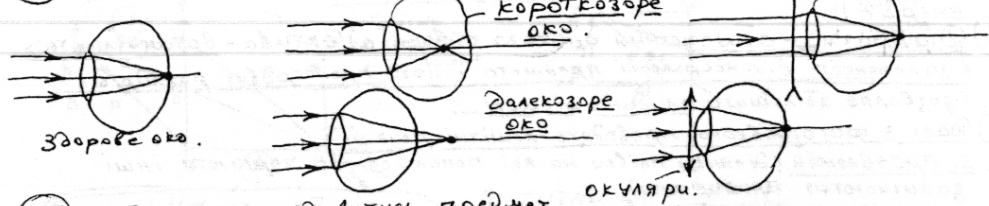

II У нервових закінченнях (палочки, колбочки) на сітківці під дією світла проходять фотохімічні реакції результатом яких є електричні імпульси, що поступають у мозок. Мозок опрацює інформацію про окремі точки зображення у картини предмета.
Колбочки - реагують на колір світла (працюють при великій яскравості), нервові закінчення найгустіше розташовані у жовтій плямі, до периферії ока їх густина різко зменшується
Палочки - реагують на яскравість (торноділі).

III Якщо зображення велике за розміром, око весь час рухається так, щоб всі елементи зображення по черзі попадали на жовту пляму (де око бачить з найбільшим розділенням - найбільша густина колбочок і палочок).

IV Адаптація ока - зміна розмірів зіниці ока в залежності від яскравості предмета (як діафрагма).

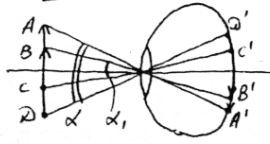
V Хвороби ока (на рисунках око ненапружене).

VI Щоб краще роздивитись предмет ми наближаємо його до ока (збільшуємо кут зору $\alpha, > \alpha_0$) - збільшуються розміри зображення. Око розділяє дві точки, якщо їх зображення попадають на різні нервові закінчення, це можливо якщо кут зору на точки $\alpha \geq \alpha_0 = 1'$

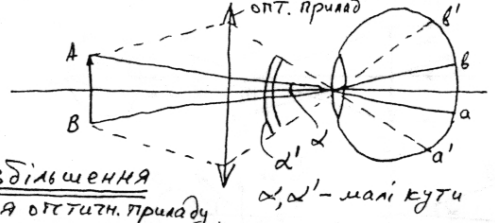
$\alpha_0 = 1'$ - Роздільна здатність ока.

K-60 Оптичні прилади - збільшують кут зору на предмет.

Розміри зображення на сітківці ока визначаються кутом зору на предмет. При $\alpha < 1'$ предмет (маленький або дуже далекий) бачимо, як тогочу. (все зображення міститься на одній колбочці або палочці).

AB - предмет, ab - зображення в неозброєному оці.
 α - кут зору неозброєного ока
 α' - кут зору через оптичн. прилад

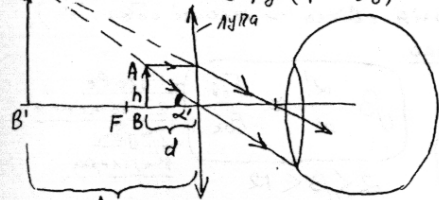

$$\frac{a'b'}{ab} = \frac{tg \alpha'}{tg \alpha} = \frac{\alpha'}{\alpha} = \beta$$

Кутове збільшення збільшення оптичн. приладу.

I Лупа - короткофокусна збиральна лінза. ($F_A < 25$ см).

Застосування: людина інстинктивно ставить предмет ($d < F$) так, щоб уявне збільшене зображення предмета було на відстані найкращого зору ($f = -d_0$)

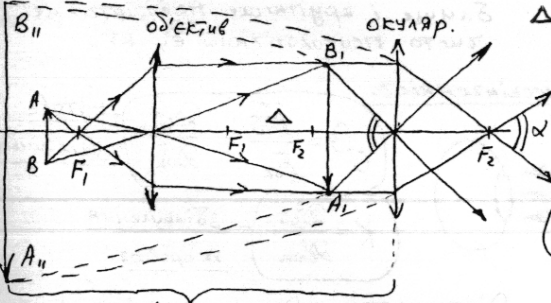

$\alpha = \frac{h}{d_0}$ - неозброєне око.
 $\alpha' = \frac{h}{d} \approx \frac{h}{F_A}$ - з лупою.

$$\beta = \frac{\alpha'}{\alpha} = \frac{d_0}{F_A}$$

Кутове збільшення лупи ($2 < \beta < 30$)

II Мікроскоп: об'єктив - F_1 (дає збільшене зображ. предмета), окуляр - F_2 (лупа), Δ - відстань між фокусами F_1, F_2 (розміри труби мікроскопа).

$\Delta \gg F_1, F_2$
 $\beta_1 = \frac{A_1B_1}{AB} = \frac{f_1}{d_1} \approx \frac{\Delta}{F_1}$ - збільшення об'єктива.
 $\beta_2 = \frac{A''B''}{A_1B_1} = \frac{f_2}{d_2} = \frac{d_0}{F_2}$ - збільшення окуляра.

$$\beta = \beta_1 \cdot \beta_2 = \frac{\Delta \cdot d_0}{F_1 \cdot F_2}$$

Збільшення мікроскопа ($20 < \beta < 1500$)

$f_2 = -d_0 = -25$ см.
Об'єктив - дає сильно збільшене зображення предмета AB
Окуляр (лупа) - дає збільшене уявне зображення A''B'' предмета A'B', яке розглядає око (через окуляр, як через лупу розглядають предмет A'B').

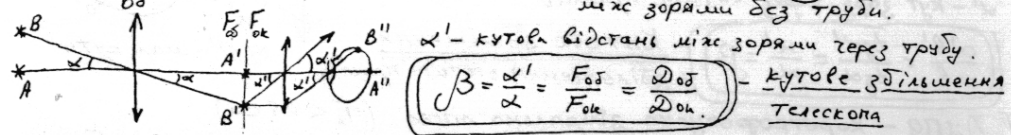
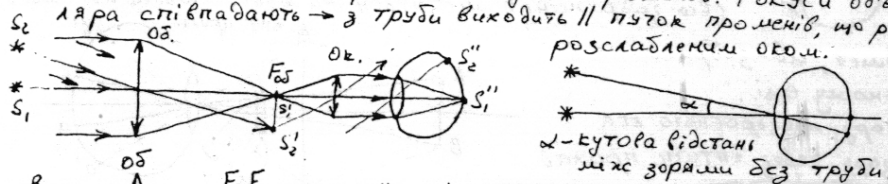
- I I** клас.
 Ландсберг
- 1 виконати Вправа 42
  - 2 Порівняти будову і роботу фотоапарата і ока.
  - 3 Для малих кутів $tg \alpha \approx \sin \alpha = \alpha$ $\cos \alpha \approx 1$

8 кл §73,74
 1 Відповісти на запитання §8
 2 Виконати Вправа 40, Вправа 41
 3 Стереоскопічність зору... (1^е око - до 10 м., 2^а око - до 500 м.)

к-61 Зорова труба - оптична система, що служить для спостереження віддалених об'єктів.

I Зорова труба Кеплера: об'єктив (довгорукова лінза) і лупа-окуляр ($F_{об} > 0, F_{ок} > 0$)

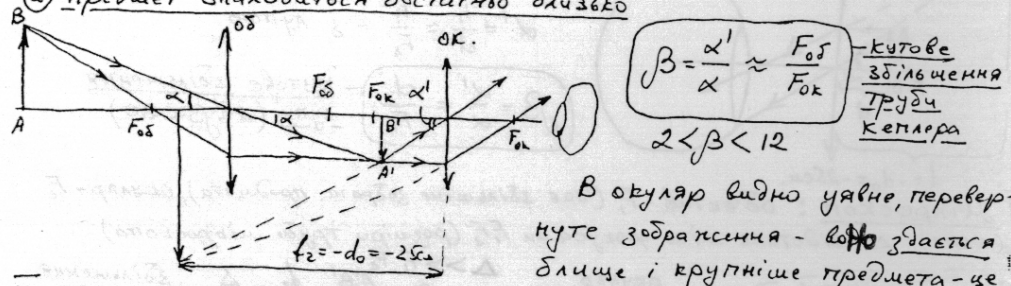
1) Телескоп - труба наведена на нескінченність. Від кожної точки (зірки) на об'єктив падає паралельний пучок променів. Фокуси об'єктива і окуляра співпадають → з труби виходить // пучок променів, що розглядається розслабленим оком.

Телескоп збільшує: 1) кут зору ($\beta > 1000$) 2) яскравість зображення

$k = \frac{D_{об}^2}{D_{ок}^2}$ (діаметр окуляра = діаметру зіниці ⇒ все світло, що попадає в об'єктив, попадає в око, енергія світла ~ площі об'єктива).

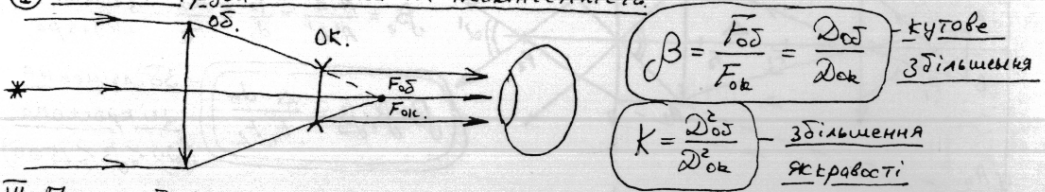
2) Предмет знаходиться достатньо близько

В окуляр видно уявне, перевернуте зображення - воно здається ближче і крупніше предмета - це чисто психологічний ефект.

II Труба Галілея ($F_{об} > 0, F_{ок} < 0$)

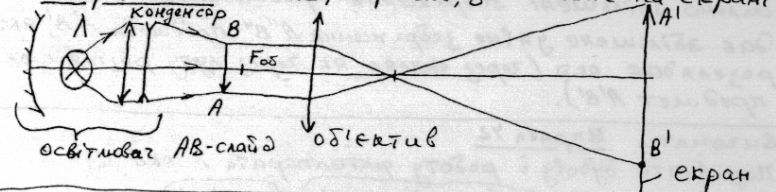
1) Телескоп - труба наведена на нескінченність.

$K = \frac{D_{об}^2}{D_{ок}^2}$ збільшення яскравості

III Проекційні апарати (кіноапарат, діaproектор, кодоскоп, епіскоп...)

Зображення дійсне, обернене, збільшене на екрані

Ландсберг 1) Виконати Вправи 43, Вправи 44, Вправи 45
II клас 2) Бінокль... схема...